

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dejan Redek

Problematika in zgodnje odkrivanje samotarskega terorizma

– študija primera Breivik

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Dejan Redek

Mentor: izr. prof. dr. Uroš Svete

Problematika in zgodnje odkrivanje samotarskega terorizma

– študija primera Breivik

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zahvala

Anji, staršem in mentorju, dr. Svetetu.

Brez vas tega diplomskega dela ne bi bilo.

Problematika in zgodnje odkrivanje samotarskega terorizma – študija primera Breivik

Samotarski terorizem je specifična oblika grožnje sodobni varnosti, ki zaradi svojih posebnosti predstavlja velik izziv za varnostne organe. Vsekakor največji izziv je dejstvo, da teroristi samotarji, kot posamezniki, pred samim napadom puščajo dosti manj sledi, kot pa večje organizirane skupine napadalcev, poleg tega pa so te sledi tudi manj opazne, zato jih je neprimerno težje pravočasno odkriti in s tem preprečiti njihove napade. Kljub temu da so teroristi samotarji glede pridobivanja materiala in znanj, zaradi njihovega samotarskega načina delovanja, v slabšem položaju kot pa organizirane skupine in so zato pogosto tudi manj uspešni, nam primeri, kot je Breivikov teroristični napad na Norveškem leta 2011, ki je terjal kar 77 smrtnih žrtev, dokazujejo, da nikakor ne gre za zanemarljivo obliko grožnje. Namen tega diplomskega dela je preučiti fenomen samotarskega terorizma ter s pomočjo ene od predlaganih oblik analize sledi za zgodnje odkrivanje tovrstnih napadalcev, analizirati Breivikove priprave na izvedbo napada ter oceniti, kakšne so bile dejanske možnosti, da bi ga norveške varnostne službe pravočasno odkrile.

Ključne besede: samotarski terorizem, teroristi samotarji, Breivik, terorizem, protiterorizem.

The issue and early detection of lone wolf terrorism – Breivik case study

Lone wolf terrorism is a rather specific type of threat to the contemporary security and one, that due to its specifics represents a big challenge for the security forces. The single biggest challenge is, that lone wolves leave a lot less traces during their preparations because of their solitary nature than organized terrorist groups do, those traces being at the same time weaker, and are therefore much more difficult to detect in time to prevent their attack. Lone wolves tend to have difficulties in acquiring needed skills and materiel because of their solitude and are in that regard worse off than the organized groups. That also makes them usually less effective in terms of inflicted damage and success, but, as the case of Breivik's attack in Norway in 2011 (which resulted in 77 dead) shows, lone wolf terrorism is not a threat to be downplayed. The purpose behind this thesis is, to study the phenomenon of lone wolf terrorism and analyze Breivik's preparations for the attack with the help of one of the proposed analysis methods for trace detection of possible lone wolves. Said analysis will also help me assess the chances the Norwegian security forces had to discover Breivik in time to prevent the attack.

Key words: lone wolf terrorism, lone wolf terrorists, Breivik, terrorism, counterterrorism.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1 Cilji in pomen.....	8
2.2 Raziskovalno vprašanje in hipoteza	8
2.3 Metode dela	8
3 TERORIZEM	9
4 SAMOTARSKI TERORIZEM	11
4.1 Definicija in izvor termina	11
4.2 Značilnosti in problematika teroristov samotarjev	12
4.3 Profiliranje teroristov samotarjev	13
4.4 Tipologija teroristov samotarjev	15
4.5 Trendi	16
4.6 Proces radikalizacije.....	20
4.7 Vloga spleta in 'odprtokodni džihad'	21
5 PREPREČEVANJE IN ODKRIVANJE SAMOTARSKEGA TERORIZMA.....	22
5.1 Kazalniki za zgodnje odkrivanje napadov.....	23
6 ANALIZA PRIMERA BREIVIK	25
6.1 Namen	26
6.1.1 Gibanje v radikalnih krogih.....	27
6.1.2 Radikalne izjave in obnašanje	28
6.2 Zmožnost.....	29
6.2.1 Pridobivanje znanja in veščin.....	29
6.2.2 Razkazovanje zmožnosti	31
6.2.3 Pridobitev materiala	31
7 SKLEP.....	32
8 LITERATURA.....	35

Kazalo grafov in slik

Graf 4.1: Najvišja dosežena stopnja izobrazbe 77 teroristov posameznikov iz ZDA in Evrope	14
Graf 4.2: Napadi islamskih teroristov posameznikov v posameznih državah zahodnega sveta v zadnjih treh desetletjih	17
Graf 4.3: Število incidentov v zadnjih treh desetletjih glede na tip islamskih samotnih akterjev	18
Graf 4.4: Število napadov teroristov samotarjev v državah zahodnega sveta glede na motivacijo.....	19
Slika 4.1: Shema poteka radikalizacije	21
Slika 5.1: Shema prilagojenih kazalnikov za zgodnje odkrivanje potencialnih teroristov samotarjev	24
Slika 6.1: Potek Breivikovega napada 1	25
Slika 6.2: Potek Breivikovega napada 2.....	26

1 UVOD

Norveško je 22. julija 2011 prizadel eden najhujših terorističnih napadov v Evropi v moderni zgodovini, ki je temu primerno doživel tudi veliko pozornost svetovne javnosti. Napad je terjal skupno 77 mrtvih ter veliko število ranjenih, izvedla pa ga je zgolj ena oseba, ekstremni desničar norveškega rodu, Anders Behring Breivik.

Kar na tem napadu še posebej izstopa je dejstvo, da je bil to tipičen primer izvedbe napada s strani terorista samotarja, pogosto imenovanega tudi terorist volk samotar, tovrstne napade pa je dosti težje pravočasno odkriti in preprečiti. Število sledi, ki jih le-ti puščajo tekom priprav, in s pomočjo katerih bi varnostne službe lahko storilca pravočasno odkrile, je namreč po eni strani manjše kot pri skupinah, kar pa je še bolj pomembno – te sledi so po navadi dosti manj izrazite in opazne. Tovrstne sledi lahko poimenujemo tudi kazalniki za zgodnje odkrivanje, saj njihova prisotnost nakazuje na sum, da nekdo načrtuje teroristični napad. V primeru Breivika se je tako na primer izkazalo, da je norveška policijsko-varnostna agencija PST (Politiets sikkerhetstjeneste) zaznala enega od kazalnikov pri Breiviku že marca (nakup kemikalij), vendar je bil kazalnik šibek in osamljen (navedeni razlog za nakup kemikalij je bil legitimen, Breivik pa se do tedaj ni pojavil v njihovih registrih), zato niso ukrepali. Norveška javnost je tako obtožila policijsko-varnostno službo PST, da ni ukrepala, čeprav je bila obveščena o nakupu kemikalij, ter da bi lahko naredila več za preprečitev napada, te obtožbe pa so kasneje tudi prispevale k odstopu vodje PST Janne Kristiansen.

Pri delovanju skupine vedno obstaja možnost infiltracije vanjo s strani varnostnih služb ali pa možnost trenj znotraj skupine, občasno pa se zgodi, da šibki element v skupini iz takega ali drugačnega razloga naznani skupino oblastem, česar pa pri teroristih samotarjih seveda ni. Morda najbolj pomemben dejavnik pri odkrivanju pa je, da skupina bistveno bolj bode v oči, saj proizvaja dosti več sledi in težje ostane skrita, prav tako pa obstaja komunikacija znotraj skupine, to pa je mogoče preprečiti.

Teroristi samotarji so tako nočna mora tako za obveščevalno skupnost, ki se jih trudi pravočasno odkriti, kot tudi za javnost, ki se boji morebitnih posnemovalcev, kar se je v Breivikovem primeru izkazalo kot upravičena skrb. 22. julija 2016, to je na peto obletnico napada na Norveškem, je namreč v nakupovalnem centru v Münchnu, v Nemčiji, izvedel strelski pohod tudi 18 letni Ali Sonboly, za katerega se je kasneje izkazalo, da je bil velik občudovalec Andersa Breivika (Turrettini 2016).

Problematika samotarskega terorizma postavlja vrsto izzivov sodobnim obveščevalnim in varnostnim službam, zato se bom v tem diplomskem delu posvetil študiji tega fenomena, hkrati pa bom preučil tudi eno od predlaganih metod za pravočasno odkrivanje ter, s pomočjo analize primera napada na Norveškem, preveril, kakšne so bile realne možnosti, da bi varnostne službe Breivika pravočasno odkrile in s tem preprečile napad. Sam napad nam lahko, tako kot vse katastrofe, služi za to, da se s pomočjo pridobljenih spoznanj bolje pripravimo na morebitne bodoče tovrstne dogodke in jih s tem morda pravočasno preprečimo.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Cilji in pomen

Namen tega diplomskega dela je raziskati problematiko fenomena teroristov samotarjev ter preučiti možnosti zgodnjega odkrivanja in posledičnega preprečevanja tovrstnih primerov, tako z vidika informacijskega nadzora, kot tudi vidika drugih obveščevalnih metod. Za bolj poglobljene in aktualne rezultate ter lažjo analizo je uporabljena študija primera terorističnega napada na Norveškem leta 2011. Analizo napada bom izvedel s pomočjo ene od predlaganih metod za zgodnje odkrivanje teroristov samotarjev, s tem pa bom hkrati tudi poskusil oceniti učinkovitost norveških varnostnih služb tekom Breivikovih priprav na napad.

2.2 Raziskovalno vprašanje in hipoteza

Kako veliko grožnjo sodobni varnosti predstavlja fenomen teroristov samotarjev ter kakšne so realne zmožnosti zgodnjega odkrivanja in preprečevanja tovrstnega terorizma?

Moja hipoteza pa je, da so norveške varnostne službe s PST na čelu naredile pri zaznavanju ter obveščevalnem delu pred samim Breivikovim napadom na Norveškem vse, kar je bilo od njih mogoče upravičeno pričakovati ter da napada v danih okoliščinah, razen po kakem res srečnem spletu okoliščin, ne bi mogle pravočasno zaznati in preprečiti.

2.3 Metode dela

Pri svojem delu sem analiziral večje število tako primarnih kot tudi sekundarnih virov s področja problematike terorizma, s pomočjo zbranih podatkov in ene od predlaganih metod opisne analize teroristov samotarjev pa sem se osredotočil na študijo primera terorističnega

napada na Norveškem. Sama študija služi tako boljšemu razumevanju problematike s pomočjo analize specifičnega dogodka kot tudi preizkusu predlagane metode analize kazalnikov za zgodnje odkrivanje.

3 TERORIZEM

Tako kot za mnogo drugih pojmov na obrambno varnostnem področju, tudi za terorizem ne obstaja enotna definicija, kar seveda predstavlja težavo predvsem pri klasifikaciji ter zbiranju podatkov o tem pojavu. Definicije so bolj ali manj enotne predvsem glede namena terorizma, ki izhaja že iz samega imena pojava, in sicer ustrahovanje oziroma širjenje terorja, razlikujejo pa se predvsem glede tarč ter metod napada. Glede tarč terorističnih napadov se tako postavlja vprašanje, če gre pri napadu na vojaško ter varnostno osebje za teroristični napad, ali pa gre tu zgolj za kako drugo obliko asimetričnega vojskovanja ter je o terorizmu možno govoriti le, ko gre za civilne tarče. Prav tako se definicije razlikujejo v samih akterjih, saj nekatere za teroristična dejanja označujejo zgolj dejanja, storjena s strani nevladnih akterjev, spet druga pa vključujejo tudi dejanja, storjena s strani vladnih organov. Pri razliki glede metod napada pa je spet vprašanje, ali štejemo pod teroristične napade zgolj dejanske fizične napade na osebe, ali pa tudi napade na materialna sredstva, oziroma 'nenasilne' oblike napadov, kot so na primer vdori v informacijska omrežja (t. i. *cyber terrorism*).

Pomembnost definicije je vidna zlasti v sferi zunanje politike ter v manipulaciji s čustvi javnosti, saj ima namreč sam izraz terorizem izrazito negativen predznak, zato je relativno enostavno izrabiti nenaklonjenost svetovne javnosti tovrstnim dejanjem s tem, da določeno dejanje označimo za teroristični napad, ter tako javno mnenje pridobimo na svojo stran, oziroma lahko morda zaradi tega država sprejme ter izvede ukrepe, ki jih sicer ne bi mogla. Tu tako naletimo na staro vprašanje razlike med teroristom in borcem za svobodo, ki je, ob pomanjkanju univerzalne definicije terorizma, včasih zgolj stvar perspektive ter naklonjenosti poročevalca. Kot lahko iz tega vidimo, vprašanje definicije ni zgolj akademske narave, temveč ima dejansko lahko zelo velike zunanjepolitične posledice.

Okvirni sklep Sveta Evropske Unije o boju proti terorizmu iz leta 2002 je teroristična kazniva dejanja definirala kot:

/Namerna dejanja:/ (a) napadi na človekovo življenje, ki lahko povzročijo smrt; (b) napadi na fizično integriteto človeka; (c) ugrabitev ali zajetje talcev; (d) znatno

uničevanje vladnih ali javnih objektov, transportnega sistema, infrastrukture, vključno z informacijskim sistemom, pričvrščenih ploščadi, ki se nahajajo na epikontinentalnem pasu, javnega kraja ali zasebne lastnine, ki lahko ogrozi človekovo življenje ali povzroči večjo gospodarsko izgubo; (e) ugrabitev letal, ladij ali drugih sredstev javnega ali tovarnega transporta; (f) proizvodnja, posedovanje, nakup, prevoz, dobava ali uporaba orožja, razstreliv ali jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja, kot tudi raziskave in razvijanje biološkega in kemičnega orožja; (g) spuščanje nevarnih snovi ali povzročanje požarov, poplav ali eksplozij, ki lahko ogrozijo človekovo življenje; (h) motnje ali prekinitve oskrbe z vodo, elektriko ali drugimi osnovnimi naravnimi viri, ki lahko ogrozijo človekovo življenje; (i) grožnja, da se bo izvršilo katero od dejanj, naštetih v točkah (a) do (h), /kadar so ta po nacionalni zakonodaji določena kot kazniva dejanja, ki lahko zaradi svojega značaja ali vsebine hudo škodujejo državi ali mednarodni organizaciji in kadar so storjena z namenom:

- da bi resno zastraševala prebivalstvo, ali*
- nezakonito izsiljevala vlado ali mednarodno organizacijo, da izvede ali opusti kakršno koli dejanje, ali*
- da bi resno rušila ali uničevala temeljne politične, ustavne, gospodarske ali socialne strukture države ali mednarodne organizacije/*

(Svet Evropske unije 2002, 1. člen).

Kar je pri tej definiciji posebej vredno omembe je, da pod teroristična dejanja šteje tudi same grožnje z naštetimi dejanji.

Resolucija 1566 Varnostnega Sveta Združenih Narodov iz leta 2004 pa je terorizem posredno relativno široko definirala kot:

/.../ kazniva dejanja, vključno z dejanji naperjenimi proti civilnemu prebivalstvu, storjena z namenom povzročiti smrt ali težko telesno poškodbo ter namenom jemanjem talcev, s končnim ciljem povzročitve terorja v širši javnosti, skupini oseb ali posameznimi osebami, ustrahovanjem prebivalstva in vplivanja na vlado ali mednarodno organizacijo, da bi ta storila ali opustila kakšno dejanje, ki so zajeta (kazniva dejanja) in definirana v mednarodnih konvencijah ter protokolih s področja terorizma, in nikakor niso opravičljiva, ne glede na to, da so storjena na politični, filozofski, ideološki, rasni, etnični, verski ali drugi podobni osnovi, /.../

(Varnostni svet Združenih narodov 2004, 3. člen).

Ena od manj kompleksnih, a ravno zaradi svoje preprostosti vseeno zanimivih definicij, je definicija Boaza Ganorja, enega od ustanoviteljev Mednarodnega inštituta za protiterorizem (ICT), ki definira terorizem kot: "/.../ oblika nasilnega delovanja, ki je namerno usmerjeno zoper civilno prebivalstvo, z namenom dosega političnih (nacionalističnih, socialno ekonomskih, ideoloških, verskih) ciljev. Z uporabo izraza 'namernega delovanja proti civilnemu prebivalstvu' loči teroriste od gverilcev, ki sicer podobno taktiko uporabljajo zoper vojaške enote" (Sinai 2008, 10).

4 SAMOTARSKI TERORIZEM

4.1 Definicija in izvor termina

Angleški termin *lone wolf terrorist* bi v slovenski jezik dobesedno prevedli kot terorist - volk samotar, kar je izpeljano iz njegovega načina delovanja, pogosteje pa v rabi najdemo izraze samotarski/samotni terorist ali pa terorist samotar; zadnji termin bom tekom tega dela uporabljal tudi sam. Tu je potrebno tudi omeniti, da nekateri avtorji razlikujejo med teroristom - volkom samotarjem (*lone wolf terrorist*) ter osamljenim akterjem/teroristom posameznikom (*lone actor/ solo terrorist*), zato je pomembno, da smo z uporabo izraza previdni ter, da v primeru razlikovanja to primerno izpostavimo.

Sam izraz volk samotar se je uveljavil v poznih 90-ih letih prejšnjega stoletja, ko sta v skladu z njuno doktrino odpora brez vodstva (*leaderless resistance*) popularizirala skrajna desničarja Tom Metzger in Alex Curtis, da bi s tem spodbudila preostale skrajne desničarje, da bi se zaradi taktičnih razlogov – predvsem zaradi težjega nadzora množice posameznikov s strani varnostnih sil in večje pokritosti terena zaradi večje razpršenosti človeške sile, sami lotevali napadov na infrastrukturo ter ljudi (Bakker in de Graf 2011, 43).

Burton in Stewart (2008) definirata terorista samotarja kot osebo, ki deluje na lastno pest, brez ukazov ali celo brez povezav s kakršnokoli organizacijo. Od spečega agenta se razlikuje v tem, da čeprav oba delujeta samostojno, se speči agent še vedno infiltrira v družbo na ukaz neke organizacije in tam čaka na signal za aktivacijo, terorist samotar pa je del družbe že od samega začetka, deluje povsem na svojo pest in se aktivira sam.

Kot lahko vidimo, tako kot pri pojmu terorizma, tudi pri pojmu terorista samotarja ni enotne definicije, zadeve gredo celo do te mere, da nekateri avtorji, kot je na primer Pantucci, pod

teroriste samotarje štejejo tudi pare in manjše skupine. Večina avtorjev pa vztraja, da lahko ta oznaka velja zgolj za posameznike. Tako eden najbolj vidnih strokovnjakov s področja samotarskega terorizma, doktor Ramon Spaaij (2010, 856) navaja: "Samotarski terorizem vključuje teroristične napade, ki jih izvedejo osebe, ki (a) delujejo individualno, (b) ne pripadajo organizirani teroristični skupini ali mreži ter (c) čigar metode in način delovanja so zasnovane in izvajane izključno s strani tega posameznika, brez kakršnegakoli neposrednega zunanjskega vodenja ali vodstvene strukture."

Študija Centra za analize terorizma danske varnostno obveščevalne službe Politiets Efterretningstjenestes iz leta 2011 izpostavi razlikovanje med teroristi posamezniki ter teroristi samotarji; teroristi posamezniki tako napad izvedejo sami, lahko povsem na svojo pest, lahko pa tudi po navodilih druge osebe ali skupine, vendar pa so v obeh primerih v preteklosti imeli stike s terorističnimi ali radikalnimi skupinami ali pa posamezniki, teroristi samotarji pa delujejo izključno na svojo pest in prej niso imeli stikov s terorističnimi skupinami ali pa radikalnimi posamezniki (Politiets Efterretningstjenestes 2011, 2–3). Iz te delitve je razvidno, da je za varnostne organe teroriste samotarje neprimerno težje izslediti, saj je sicer sum na podlagi asociacije s skupinami in posamezniki, ki so po navadi pod obveščevalnim nadzorom, ki ga v tem primeru ni, eden glavnih razlogov za pravočasno odkritje solo akterjev terorističnih dejanj.

Pri klasifikaciji terorizma moramo biti tako pozorni, da ne spregledamo morebitnih povezav s terorističnimi skupinami, ter napadalca tako prehitro označimo za terorista samotarja. Pogosto se je namreč šele kasneje izkazalo, da je bila oseba v preteklosti v stiku s skupinami, kot naj bi se izkazalo tudi v primeru napadalca v Nici, julija 2016 (Gartenstein-Ross in Barr 2016, 10. odst.). Problem ima seveda tudi drugo plat, saj teroristične skupine pogosto prevzamejo odgovornost za napad, kljub temu da z akterjem niso imele povezave, zgolj zato da izkoristijo priložnost za samopromocijo ter da s tem poberejo del zaslug. Tu ne gre zgolj za problem neustrezne klasifikacije napada, temveč predvsem za nevarnost, da bi varnostne službe prehitro napad kategorizirale kot dejanje samotarja, in s tem spregledale pomembne povezave do drugih celic oziroma posameznikov.

4.2 Značilnosti in problematika teroristov samotarjev

Največja težava, s katero se srečujejo varnostne službe, ko gre za zgodnje odkrivanje teroristov samotarjev, je ta, da je velik del terorističnih skupin odkritih zaradi prestrežene

komunikacije ali pa zaradi stikov, ki jih člani skupine navežejo z osebami, ki so bile že od prej pod nadzorom - za razliko od klasičnih akterjev v terorizmu pa teroristi samotarji nimajo stikov z zunanjimi akterji, prav tako pa seveda ni komunikacije znotraj skupine. To seveda velja zgolj v primeru, da upoštevamo najbolj uveljavljene definicije, po katerih velja, da je terorist samotar posameznik brez predhodnih stikov z organiziranimi ekstremističnimi skupinami. Še ena od prednosti, ki jo imajo teroristi samotarji pa je seveda ta, da je večje število ljudi bolj opazno, še posebej ob srečanjih, hkrati je tudi možnost odtekanja informacij iz skupine z vsako dodano osebo večja, prav tako pa možnost infiltracije v skupino s strani varnostnih služb.

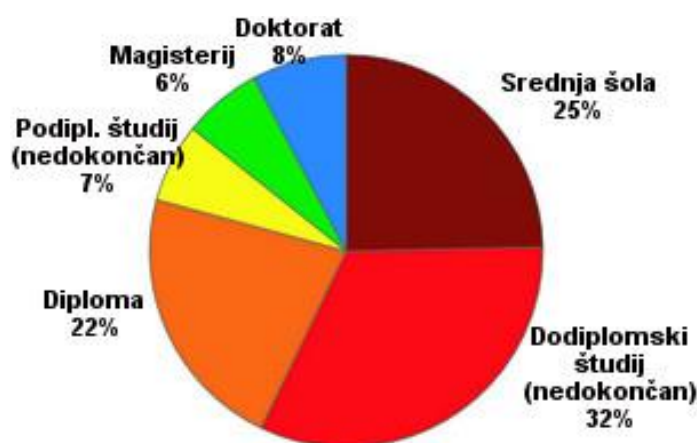
Z raznolikostjo profilov teroristov samotarjev ter dejstvom, da operirajo sami, je povezana tudi njihova največja težava, to je pridobitev opreme ter ustreznih znanj in veščin, saj imajo zelo različna ozadja in predhodne sposobnosti. Po Stewartu (2011, odst. 25–26) naj bi bilo število uspešnih teroristov samotarjev nizko ravno zato, ker je kombinacija značilnosti, osebnih lastnosti ter potrebnih znanj za uspešnega terorista samotarja precej redka. Breivik je bil tu s svojo disciplino, natančnostjo ter potrpežljivostjo, da je načrt pripravljaval več let, prej izjema kot pa pravilo. V primerjavi s skupino, kjer se posamezniki med seboj dopolnjujejo v znanjih, se mora terorist samotar ali priučiti velikega števila veščin ali pa uporabiti manj kompleksne oblike napadov, kot so strelski pohodi, kar je tudi razlog, da med teroristi samotarji bombni napadi niso tako razširjeni. Timothy McVeigh, ki je leta 1995 v Oklahoma Cityu z doma narejenim eksplozivom povzročil 168 smrtnih žrtev ter 600 oseb ranil, se tu pogosto omenja kot največja izjema, vendar pa v njegovem primeru ne smemo spregledati dveh dejstev. Prvo je, da McVeigh ni bil terorist samotar kakor ga definira večina avtorjev, saj se je namreč tekom preiskave izkazalo, da je imel še dva sodelavca, prav tako pa se omenjajo tudi njegove povezave s skrajno desničarskimi skupinami, vendar pa ga mediji kljub temu radi navajajo kot volka samotarja (Federal Bureau of Investigation 2015). Drugo pomembno dejstvo pa je, da so tako McVeigh kot tudi oba sodelavca večino potrebnih veščin pridobili tekom svojega službovanja v vojski, ta pa je ena od izredno redkih služb, ki omogočajo pridobitev tovrstnih izkušenj.

4.3 Profiliranje teroristov samotarjev

Še ena težava, s katero se srečujejo varnostne službe, je ta, da za teroriste samotarje ni nekega enotnega profila, ki bi olajšal zgodnje odkrivanje in preprečevanje napadov. V preteklosti so med teroristi samotarji prevladovali samski belopolti moški, ki so pogosto izvajali napade v

imenu skrajno desničarskih idej (tak je tudi profil Breivika), hkrati pa so bili v preteklosti pogosto tudi že obravnavanih zaradi kaznivih dejanj. V sodobnem času pa se izredno hitro povečuje trend teroristov samotarjev, ki napade izvajajo v imenu skrajno islamističnih idej in so po poreklu iz območij bližnjega vzhoda (NSCITF 2015). Prav tako naj bi se, po študiji 119 primerov teroristov posameznikov iz Združenih držav Amerike ter iz Evrope (Gill in drugi 2014, 427–9), posamezni napadalci med seboj sicer precej razlikovali tudi po izobrazbi (podatke o tej so uspeli zbrati le za 77 posameznikov), vendar pa naj bi jih bila večina relativno visoko izobraženih. Zanimivo je tudi, da je bil zelo velik delež teroristov posameznikov (40,2 odstotka) v času njihovega delovanja brezposelnih. Zadnji podatek morda lahko poskusimo razložiti s tem, da je frustracija in razočaranje nad družbo, spričo njihovega slabega ekonomskega položaja in hkrati relativno visoko stopnjo izobrazbe, eden od možnih povodov za radikalizacijo, vendar pa je seveda možno tudi to, da so se zaradi časa, ki so ga zahtevale priprave na teroristični napad, sami odločili za brezposelnost ter se raje povsem posvetili pripravam. Pri tej študiji seveda ne smemo pozabiti, da je zajela širšo populacijo teroristov posameznikov, za katere ne velja, da niso imeli takšnih ali drugačnih stikov z ekstremističnimi skupinami, zato njenih izsledkov ne moremo povsem mirne vesti aplicirati na teroriste samotarje, vendar pa verjetno vseeno ne bi smelo biti prevelikih odstopanj med populacijama.

Graf 4.1: Najvišja dosežena stopnja izobrazbe 77 teroristov posameznikov iz ZDA in Evrope

Vir: Gill in drugi (2014, 428).

Prej omenjena študija 119 teroristov posameznikov tudi navaja, da naj bi imela kar tretjina obravnavanih teroristov takšne ali drugačne psihične težave in bolezni. Corner in Gill v svoji študiji (2015) prav tako ugotavljata, da je pojavnost psihičnih bolezni in težav pri teroristih posameznikih dosti večja, kot pa pri teroristih, ki delujejo v skupinah, prav tako pa se je več

kot polovica obravnavanih teroristov posameznikov tudi sicer izogibala družbe in bila bolj samotarske narave. Še ena njuna zanimiva ugotovitev je tudi, da je pojavnost psihičnih težav dosti večja pri desničarskih in drugih solo akterjih, kot pa pri radikalno islamističnih solo akterjih.

4.4 Tipologija teroristov samotarjev

Obstaja več različnih tipov teroristov samotarjev, razlikujejo pa se med drugim tudi po motivu; tako imamo ideološko motivirane, versko motivirane, psihično neuravnovešene ter seveda kombinacijo vseh treh (Burton 2007, 3. odst.). Andrews (2009, 7) v svojem članku tako opozarja, da je včasih meja med psihično neuravnovešenimi akterji ter ideološko/versko motiviranimi precej zabrisana in meni, da slednje od prvih ločuje to, da delujejo v imenu ideologije ali pa religije ter da se vsaj trudijo, da jih ne bi ujeli. Tu se sicer morda zastavi pomislek glede drugega pogoja, saj po mojem mnenju pripravljenost na to, da napadalca ujamejo, ne kaže nujno na neuravnovešenost, ampak lahko kaže zgolj na odločnost in predanost akterja. Sam bi tako drugi pogoj spremenil v to, da se napadalec zaveda vseh posledic svojega dejanja in se je z njimi pripravljen tudi soočiti.

Poleg motiva, ki je pogosto najbolj očiten način za razlikovanje med posameznimi teroristi samotarji, jih lahko razlikujemo tudi po metodah, ki jih uporabijo. Kot sem že omenil, najbolj pogosto teroristi samotarji tako izvedejo napade s strelnim in hladnim orožjem ter vozili, manj pogosta pa je uporaba eksplozivov, saj je pridobitev materiala in potrebnih znanj za tovrsten napad dosti težja.

Eno od možnih tipologij, to je štiridimenzionalno razvrstitev, ki jo je predlagal v svoji študiji Bates (2012, 8–11), zelo dobro povzame v svojem delu Sarah Teich, raziskovalka na Mednarodnem inštitutu za Protiterorizem (ICT) (Teich 2013, 7):

- Obseg radikalizacije: osebna (posameznik se je radikaliziral sam prek literature ali pa interneta) in organizirana (stiki z organizacijami ali celo usposabljanje s strani organizacij v preteklosti)
- Motivacija: je lahko kjerkoli od egoizma do altruizma
- Oblika: kaos (enkratni napad) ali karierna (serijski napadalec)
- Odnos do tveganja: izogibanje tveganju ali uživanje v tveganju

Pantucci v svoji analizi islamskih teroristov samotarjev (Pantucci 2011, 13–32) pa le-te razdeli na štiri podskupine, in sicer na:

- Samotar (*Loner*) – gre za posameznike, ki izvedejo ali imajo namen izvesti napade v imenu Islama, vendar pa nimajo nobenih stikov ali pa povezav s ekstremisti – ta podskupina je sicer najbližje najbolj pogostim definicijam terorista samotarja.
- Volk samotar (*Lone Wolf*) – posamezniki, ki na prvi pogled sicer delujejo sami, vendar pa imajo v večji ali manjši meri kontakte z ekstremističnimi skupinami.
- Samotarski trop volkov (*Lone Wolf Pack*) – skupina posameznikov, ki so se radikalizirali in organizirali sami, brez vpliva organiziranih ekstremističnih skupin. Lahko sicer imajo omejene stike z ekstremističnimi skupinami, vendar pa ni formalnih povezav.
- Samotni napadalci (*Lone Attackers*) – posamezniki, ki sicer operirajo sami, vendar pa so očitno vodeni in nadzorovani s strani organiziranih ekstremističnih skupin.

Pri tej tipologiji je še posebej zanimivo, da se Pantucci kar precej oddalji od sicer prevladujočih trendov v definiciji, še posebej kar se tiče vključitve skupine oseb v njegovo pojmovanje volkov samotarjev ter stikov z ekstremističnimi skupinami, za katere večina preostalih avtorjev trdi, da so značilnost t. i. teroristov posameznikov in ne samotarskih teroristov.

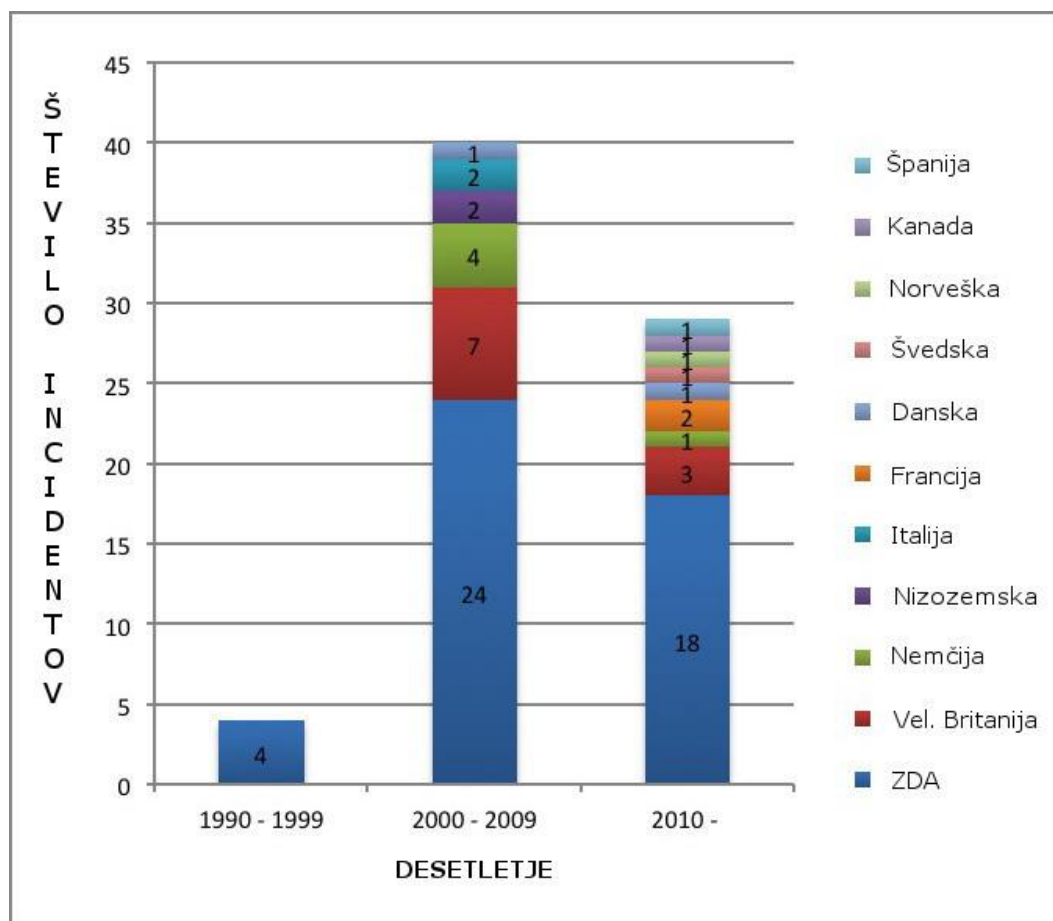
4.5 Trendi

Poročilo delovne skupine za kritična vprašanja nacionalne varnosti (NSCITF) programa Varnostnih študij na Univerzi v Georgetownu (NSCITF 2015, 10) navaja, da naj bi, po izsledkih Ramona Spaaija, med leti 1968 in 2010 v zahodnem svetu število napadov s strani teroristov samotarjev predstavljalo 1.8 odstotka vseh napadov, povprečno število napadov na desetletje pa naj bi se od sredine prejšnjega stoletja pa do desetletja po letu 2000 povečalo kar za šestnajstkrat.

Sodeč po študiji, ki jo je opravila Sarah Teich (2013, 9), pa je v zadnjih letih v porastu predvsem število skrajno islamskih teroristov samotarjev, med leti 1990 in 2013 je tako na območju zahodnega sveta naštel 73 tovrstnih napadov. Od tega so se 4 zgodili v devetdesetih letih, 40 napadov je bilo med leti 2000 in 2009, preostalih 29 pa zgolj v treh letih med leti 2010 in 2013.

Graf 4.2: Napadi islamskih teroristov posameznikov v posameznih državah zahodnega sveta v zadnjih treh desetletjih

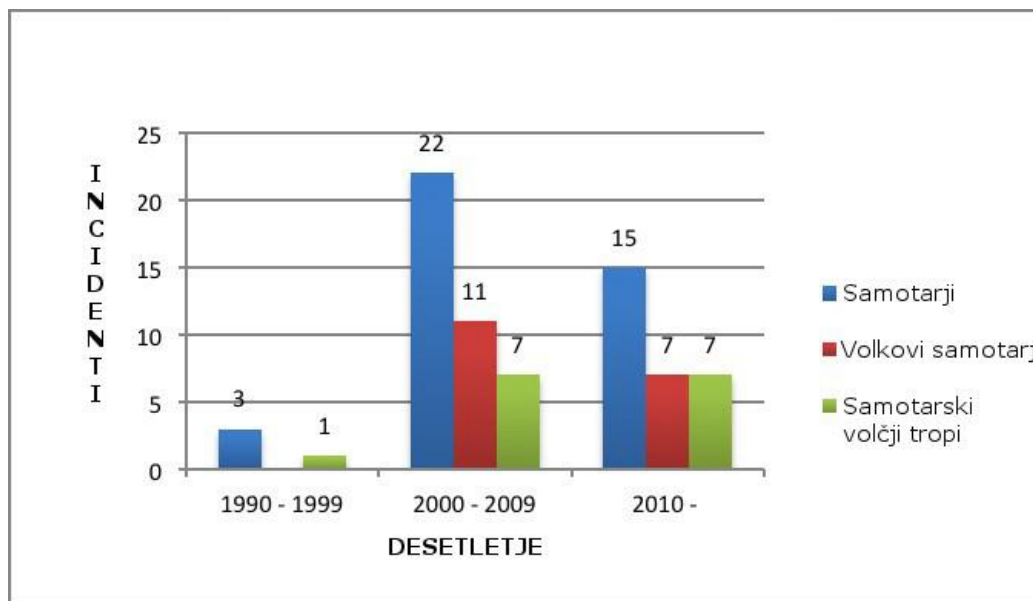
Vir: Teich (2013, 10).

Kar je takoj nujno potrebno omeniti glede te študije je, da so med te napade šteti tako uspeli kot tudi neuspeli poskusi (uspešnih je bilo 27 od 73), prav tako pa je Teichova uporabila Pantuccijevo klasifikacijo, tako da je med temi 73 teroristi samotarji 40 samotarjev (posamezniki povsem brez povezav s skupinami), 18 volkov samotarjev (posamezniki s šibkimi stiki s skupinami) ter 15 samotarskih volčjih tropov (2 – 3 posamezniki).

Zanimivo je predvsem, da je opazila, da so bili samotarji, ki so sicer najbližje večini uveljavljenih definicij terorista samotarja, daleč najuspešnejši. To najverjetneje izhaja ravno iz prej omenjene problematike boja proti teroristom samotarjem, in sicer, da nimajo stikov z osebami, ki so po navadi sicer opazovane s strani varnostnih služb, zato jih je tudi veliko težje odkriti. Še eno pomembno dejstvo glede te študije je tudi, da je Teichova štela tudi napade na vojaško osebje, ki po definiciji, ki jo je postavil Boaz Ganor, ne sodijo med terorizem, temveč med gverilske napade. 63 napadov je bilo tako uperjenih zoper civilno prebivalstvo, 10 pa

zoper vojaško osebje, opazila pa je tudi, da v zadnjih letih počasi narašča trend napadov na vojaško osebje.

Graf 4.3: Število incidentov v zadnjih treh desetletjih glede na tip islamskih samotnih akterjev

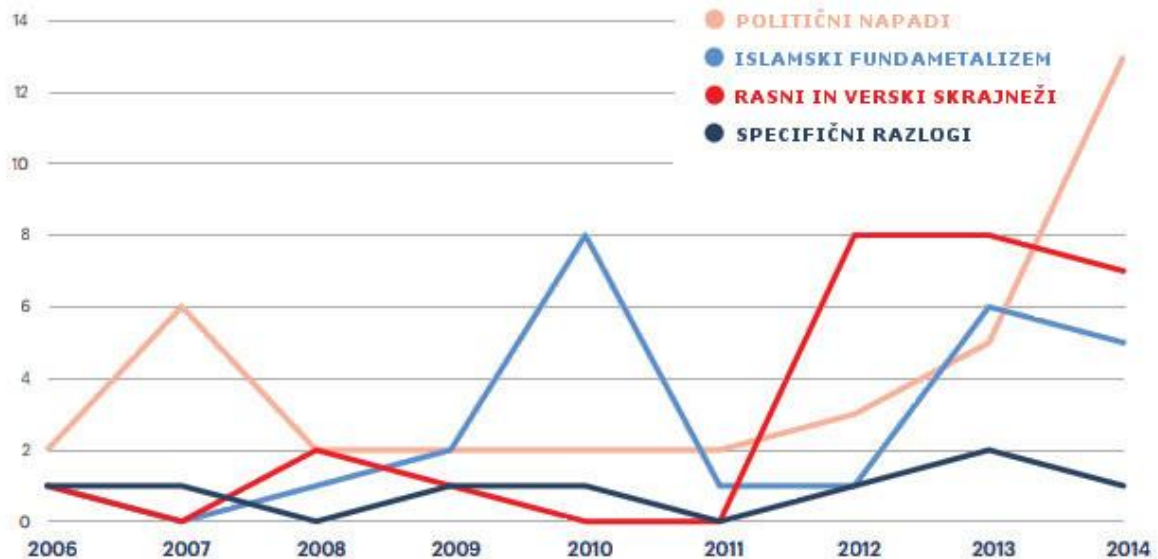

Vir: Teich (2013, 13).

Global Terrorist Index 2015, Inštituta za ekonomska in mirovna vprašanja (Institute for Economics & Peace - IEP), (2015, 54–8) navaja, da je bilo med leti 2006 in 2014 kar 70 odstotkov smrtnih žrtev vseh teroristični napadov v zahodnem svetu posledica napadov teroristov samotarjev. Za napad terorista samotarja so upoštevali vsak napad, ki so ga zagrešili največ trije posamezniki brez znanih povezav z organiziranimi terorističnimi skupinami. Napadalce so po motivaciji razdelili na politične skrajneže (nacionalistične, protivladne, protiameriške in politične skrajneže), islamski fundamentalizem, rasne in verske skrajneže (proti-islamske, antisemitistične ter rasistične) ter napadalce s specifičnimi razlogi (želja po slavi, zamere do določenih skupin, psihične motnje...). Ugotavljajo, da je v letih 2013 in 2014 skokovito naraščalo predvsem število napadov iz političnih razlogov, ki naj bi v obdobju 2006 in 2014 zahtevali kar 67 odstotkov smrtnih žrtev vseh samotarskih napadov. Tu se seveda zastavlja vprašanje klasifikacije, saj določeni primeri lahko sodijo v več kategorij. Breivika, ki ga sami štejejo med politične skrajneže (s čimer se vsekakor strinjam), bi lahko namreč šteli tudi med proti-islamistične napadalce, saj naj bi, sodeč po njegovem manifestu, to bila ena njegovih glavnih motivacij. Po drugi strani pa je tako velik odstotek smrtnih žrtev posledica

napadov iz političnih razlogov v njihovi statistiki prav zaradi Breivika, saj je njegov napad terjal več smrtnih žrtev, kot pa vsi preostali obravnavani napadi v tem obdobju skupaj.

Graf 4.4: Število napadov teroristov samotarjev v državah zahodnega sveta glede na motivacijo

Vir: Institute for economics and peace (2015, 58).

Europolovo poročilo o terorizmu iz leta 2016 (European Union Terrorism Situation and Trend Report – TE-SAT 2016) (Europol 2016, 26) opozarja, da je v letu 2015 znova močno naraslo število napadov skrajno islamističnih teroristov posameznikov. Taktiko uporabe teroristov posameznikov naj bi Al Kaida posvojila kot svojo uradno doktrino po smrti Osame bin Ladna leta 2011, prav tako pa naj bi bila to trenutno najbolj priljubljena taktika Islamske države. 11. septembra 2015, to je na 14. obletnico napada na ZDA, je tako trenutni vodja Al Kaide, Ayman al-Zawahiri, pozval muslimane živeče v državah 'Križarske koalicije' k izvedbi tovrstnih napadov v državah, kjer prebivajo. Al Kaida je, tako kot tudi mnoge druge skrajne skupine, izkoristila tudi anonimnost in doseg, ki ji jo ga omogoča svetovni splet, ter prav tako v letu 2015 hkrati množično pozvala potencialne napadalce k branju spletnega glasila Inspire, kjer so bila objavljena navodila, videoposnetki, zbirke podatkov in drugo izobraževalno gradivo za izvedbo samotarskih napadov. Prav tako kot Al Kaida je tudi vodja Islamske države, Abubakr al-Baghdadi, leta 2015 večkrat pozval v tujini živeče muslimane k načrtovanju in izvedbi samotarskih napadov.

4.6 Proces radikalizacije

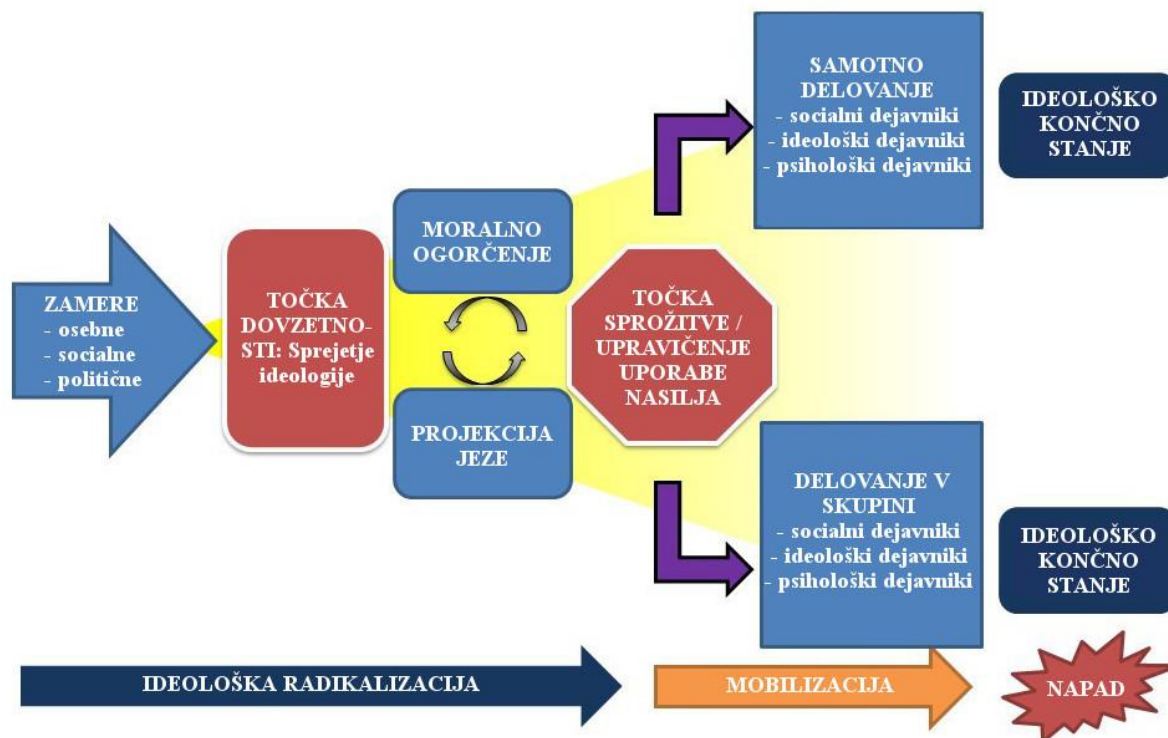
Pogosto se postavlja vprašanje, kako neka oseba postane terorist. Začetek poti vsakega terorista je proces njegove radikalizacije, ki nato postopoma vodi do priprav in na koncu do same izvedbe napada. Teroristi samotarji tu seveda niso izjema, vendar pa se večinoma radikalizirajo sami in ne pod vodstvom organiziranih radikalnih skupin, zaradi česar jih je tudi težje pravočasno odkriti. V današnjem času vladavine svetovnega spleta in ogromne količine prosto dostopnih informacij z vsega sveta je to seveda dosti lažje, kot pa je bilo v preteklosti.

Politična radikalizacija po McCaleyu in Moskalenkovi (2008, 416) predstavlja spremembo v posameznikovem dojemanju sveta, njegovem sistemu vrednot in obnašanju, ki vodijo v smeri čedalje večjega upravičevanja rabe nasilja do drugih skupin ter zahtev po žrtvovanju v imenu obrambe njihove skupine oziroma ideala.

Po navedbah Europolovega poročila o terorizmu iz leta 2012 (Europol 2012, 32), ni mogoče enostavno razložiti poteka radikalizacije, prav tako pa ni enotne metode za ugotavljanje verjetnosti, da bo radikalizirani posameznik kasneje tudi postal terorist. Dejstvo pa je, da so pogosto ravno najbolj socialno ogroženi člani družbe tisti, ki se zatečejo k radikalizaciji in terorizmu, kar poskušajo izrabiti tudi ekstremistične skupine, ki jih s svojo propagando še dodatno podpihujejo.

Po navedbah delovne skupine za kritična vprašanja nacionalne varnosti NSCITF (NSCITF 2015, 18–24), naj bi osebne, socialne ali pa politične zamere, naredile posameznika bolj dovzetnega za sprejetje ekstremne ideologije ter tako vplivale na njegov pogled na svet in ga v končni fazi pripeljale do tega, da sprejme nasilje, kot upravičljivo orodje za doseg političnih ciljev. Dejavniki, kot so osebne zamere, frustracije nad socialnimi ali političnimi razmerami in psihična nagnjenja, v točki, ki jo NSCITF poimenuje 'točka dovzetnosti', omajajo posameznikovo vero v njegova dotedanja prepričanja in ga pustijo dovzetnega za ekstremne ideologije. Tej točki sledi moralno ogorčenje in projekcija jeze na določeno skupino, to pa vodi do točke sprožitve in upravičenje uporabe nasilja. V tej točki je posameznik definiral sovražnika in se odločil, da je uporaba nasilja najboljša možna rešitev situacije. Velika večina radikaliziranih posameznikov te točke ne prestopi, zato lahko rečemo, da ta točka hkrati tudi predstavlja mejo med teroristom in radikalnim posameznikom. V tej točki se posameznik tudi odloči, ali se bo pridružil skupini ali pa bo deloval sam, na kar vplivajo socialni, psihološki in ideološki dejavniki.

Slika 4.1: Shema poteka radikalizacije

Vir: Prirejeno po NSCITF (2015, 19).

4.7 Vloga spleta in 'odprtokodni džihad'

Al Kaidino spletno glasilo Inspire je uveljavilo izraz 'odprtokodni džihad' (*open-source jihad*), ki nedvomno dobro opiše to strategijo, katero so kasneje prevzele tudi nekatere druge skrajne skupine. Gre za prej omenjeno spletno objavo gradiva ter navodil kako uspešno izvesti samotarski teroristični napad, do teh pa lahko dostopa praktično vsak. Prednost te strategije je, da napadalcem živečim v zahodnem svetu, omogoči pridobitev znanj za izvedbo napadov na domačem terenu, ne da bi jim bilo potrebno za to oditi na usposabljanja v države, kjer so vadbišča skrajnih skupin, s tem pa se ne izpostavijo po nepotrebnem in tako obenem povečajo tudi svoje možnosti za uspešno izveden napad (Weimann 2012, 81–3).

Prevladujoča teza, ki poskuša razložiti skokovito naraščanje napadov teroristov samotarjev v zadnjih desetletjih, to razlaga s pojavom interneta. Internet je tako po eni strani orodje, ki omogoča tako pridobivanje znan, kot tudi iskanje materialov v relativni anonimnosti, po drugi strani pa je izvrstno orodje za širjenje skrajnih idej brez neposrednega stika s publiko. Glede na to, da je pogosto eden največjih izzivov za teroriste samotarje ravno pridobitev specifičnih veščin in znanj, lahko to sedaj, ob vsej neizmerni količini javno dostopnih podatkov na

svetovnem spletu, v miru storijo od doma, za to pa potrebujejo zgolj nekaj iznajdljivosti in potrpežljivosti. Prav tako se potencialni napadalci lahko sedaj radikalizirajo sami, brez potrebe po neposrednem stiku z organiziranimi skupinami ter drugimi skrajneži, s tem pa je seveda znova zmanjšana tudi verjetnost za odkritje.

5 PREPREČEVANJE IN ODKRIVANJE SAMOTARKEGA TERORIZMA

Po vsem do zdaj navedenem se tako zastavi vprašanje: kako preprečiti napade teroristov samotarjev? Glede na to, da je daleč najbolj učinkovit in izvedljiv način za preprečitev napada ta, da napadalca pravočasno odkrijemo, se moramo zato predvsem osredotočiti na metode za zgodnje odkrivanje. Sama zaščita potencialnih tarč je namreč v praksi možna seveda le do določene mere, nikakor pa ne bomo mogli zaščititi vseh možnih tarč pred vsemi možnimi oblikami napada.

Kot smo ugotovili, je za teroriste samotarje eno njihovih glavnih orodij svetovni splet, saj ga uporabljajo tako za učenje, kot tudi za zbiranje obveščevalnih podatkov o morebitnih tarčah in pridobivanje materiala, ne nazadnje pa pogosto prek spleta tudi pridejo v stik z radikalnimi idejami, ki jih nazadnje pripeljejo do same izvedbe napada. Iz vsega navedenega je hitro razvidno, da bo velik del zgodnjega odkrivanja potekal na spletu, to pa spet prinaša nove izzive. Popoln nadzor nad svetovnim spletom je po eni strani nemogoč, po drugi strani pa seveda tudi izrazito moralno in etično sporen. Glede tega se ne razlikuje bistveno od fizičnega okolja, vendar pa, za razliko od tega, nudi veliko večjo stopnjo anonimnosti.

V kolikor želimo karkoli najti, moramo najprej ugotoviti, kako sploh začeti z iskanjem, zato je potrebno spričo nepregledne množice podatkov sprva določiti parametre iskanja. Shone (2010) ugotavlja, da je ključ do pravočasnega odkritja samotarskega napadalca, kako so tovrstni napadi izvedeni in ne kdo jih izvede. Vsi dosedanji neuspeli poskusi oblikovanja nekega enotnega profila terorista samotarja dajejo dodatno težo tej ugotovitvi. Glede na raznolikost profilov napadalcev, moramo očitno iskati skupne točke, ki nam bodo omogočile pravočasno odkritje, nekje drugje, to pa je seveda v samih pripravah na napad. Shone ugotavlja, da je pomembno, da preučimo in analiziramo celotno pot, ki jo opravi vsak terorist od radikalizacije do končne izvedbe napada, ter ga poskušamo izslediti tekom sledi, ki jih pušča za seboj na tej poti. Za to seveda potrebujemo zelo dodelan sistem za zbiranje in filtriranje informacij. Brynielsson in sodelavci (2013) so tako v svoji študiji predlagali iskanje s

pomočjo modela kazalnikov za zgodnje odkrivanje, oziroma spremljanja primarno informacijskih sledi, ki jih teroristi puščajo med pripravami na napad.

5.1 Kazalniki za zgodnje odkrivanje napadov

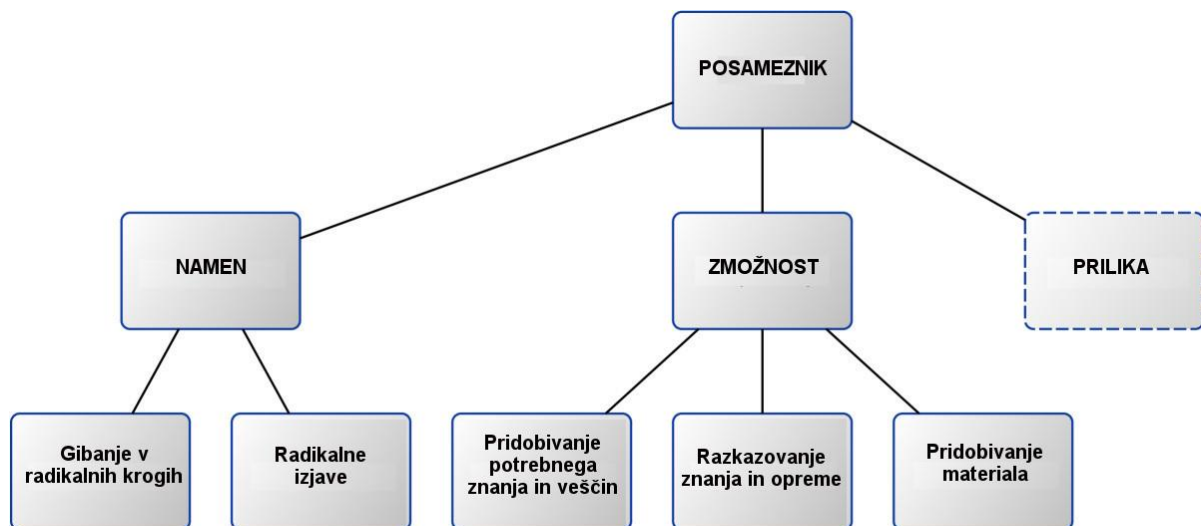
Kazalniki za zgodnje odkrivanje so sledi oziroma signali, lahko bi jih imenovali tudi potencialni indikatorji ali pa namigi, ki jih teroristi puščajo pred izvedbo samega napada. Te kazalnike lahko opazimo tako v načrtovalni fazi kot tudi v fazi radikalizacije bodočih napadalcev – pa naj gre tu za skupino ali posameznika. Prisotnost posameznega kazalnika še ne pomeni, da namerava oseba izvesti teroristični napad, prisotnost več kazalcev hkrati pa lahko kaže na to, da je oseba ali skupina potencialni terorist, zato je potrebna nadaljnja analiza in preiskava tovrstnega subjekta z namenom dokončne ocene verjetnosti.

Kazalnike večinoma spremljamo in zbiramo s pomočjo analitskih programov za spremljavo in obdelavo večjega števila podatkov s svetovnega spleta, hkrati pa gre lahko, še posebej v fazi preverjanja, za uporabo človeških virov oziroma tako imenovani HUMINT (*human intelligence*). Tako na primer s pomočjo programov, ki iščejo določene besedne zveze ali pa pogostost uporabe določenih izrazov, ter spremljajo različne forume ter spletne strani (*data mining*) – programi so sposobni sami iskati relevantne strani z radikalno vsebino, pridobimo velik del podatkov, del lahko na primer prispevajo ali pa podrobneje raziščejo informatorji in operativci na terenu, spet določen del podatkov pa je pridobljen iz raznih registrov in baz podatkov. Proces obdelave vseh teh kazalnikov je po navadi seveda v veliki meri avtomatiziran, določen del pa mora biti, tako zaradi subjektivnih razlogov, kot tudi etičnih, prepuščen izurjenim in usposobljenim analitikom za osebno obdelavo.

Te kazalnike bi lahko po Brynielssonu in sodelavcih (2013, 4–5) razdelili v tri različne kriterije ocene grožnje, ki morajo biti izpolnjeni, da pride do samega napada. Ti kriteriji so namen, zmožnost ter prilika, pri čemer kazalnike praviloma iščemo pri prvih dveh kriterijih, prilika pa je obravnavana posebej, saj gre tu bolj za preprečevanje le-te, kot pa za predhodno zbiranje indikatorjev. Namen lahko naprej delimo še na dva kazalnika, in sicer aktivnost na radikalnih spletnih straneh ter pisanje radikalnih sporočil – ta dva kazalnika sta seveda mišljena z vidika iskanja indikatorjev prek spleta, lahko pa bi ju v končni fazi prilagodili tudi za uporabo v drugačnem okolju, na primer: gibanje v radikalnih krogih ter radikalne izjave. Tudi kriterij zmožnosti lahko naprej razdelimo na aktivnost na spletnih portalih za pridobivanje ustreznega znanja, objavljanje zmogljivosti (slike z orožjem ali drugo opremo,

objave načrtov za izdelavo eksplozivnih sredstev ...) ter pridobivanje materiala. Kot vidimo, so tudi ti indikatorji predvideni za nadzor spleta, lahko pa jih znova prilagodimo v pridobivanje ustreznega znanja in veščin, razkazovanje opreme ali znanja ter pridobitev materiala. Tako na primer sama aktivnost na radikalnih spletnih portalih še ne pomeni, da je oseba potencialni napadalec, kadar pa je pri isti osebi hkrati ugotovljeno, da na spletnih portalih tudi išče načrte za izdelavo eksploziva ter kupuje material potreben za izdelavo, pa je seveda ocena grožnje s strani subjekta dosti večja, zato je nujno potrebna nadaljnja preiskava in potrditev ali ovržba možnosti, da subjekt načrtuje napad.

Slika 5.1: Shema prilagojenih kazalnikov za zgodnje odkrivanje potencialnih teroristov samotarjev

Vir: Prirejeno po Brynielsson in drugi (2013, 4)

Kot lahko sklepamo iz zgoraj navedenega, je iskanje tovrstnih kazalnikov izredno obsežna in težka naloga, saj je potrebno najprej pregledati neizmerno veliko količino podatkov, obenem pa je potem tudi količina zbranih podatkov, ki je potrebno nato še obdelati, ogromna, zato hitro pride do tega, da se lahko pomemben indikator izgubi v kateremkoli delu procesa. Proces sam bi bil seveda brez pomoči ustrezno razvite programske opreme ter izurjenih oseb, ki to opremo ustrezno kalibrirajo za iskanje ter jo sproti prilagajajo razmeram, povsem nemogoč. Ena od večjih težav tovrstnega iskanja je tudi t. i. *dark web* oziroma temni splet, ki ni indeksiran s strani iskalnikov ter je anonimnost in skritost tako strani, kot tudi uporabnikov na njem dosti večja, zato je izredno priljubljen ravno med terorističnimi skupinami ter pripadniki organiziranega kriminala. Dodatno otežuje iskanje in obdelavo informacij tudi

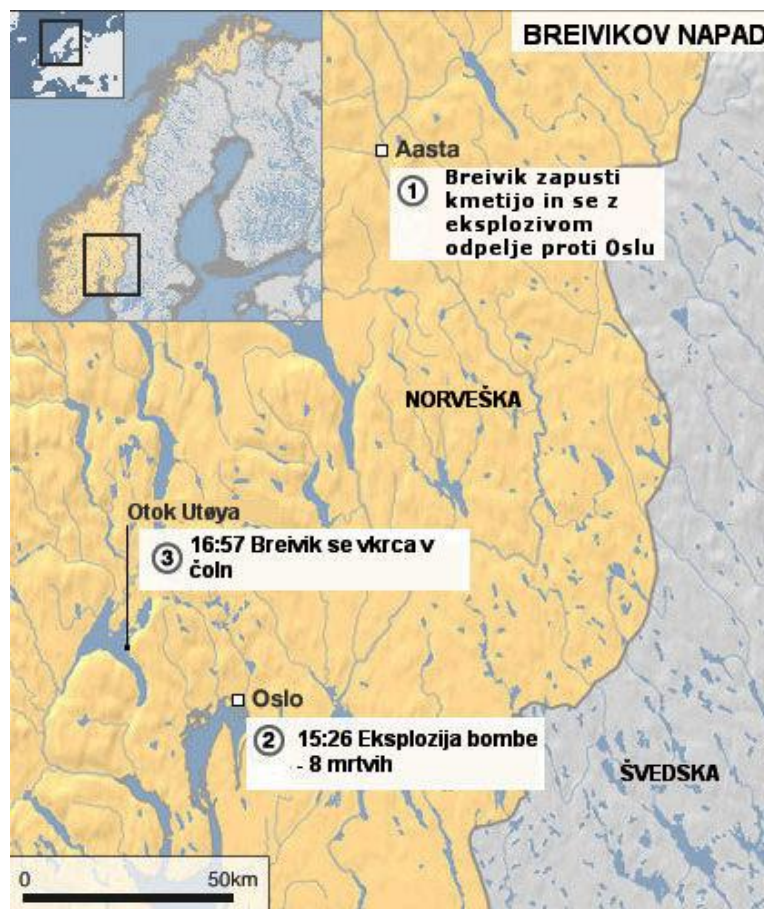

uporaba različnih uporabniških imen, vendar pa je ta ovira, s pomočjo različnih tehnik in programske opreme za analizo in primerjavo besedil, v določeni meri premostljiva.

6 ANALIZA PRIMERA BREIVIK

Pri napadu na Norveškem je šlo za napad v dveh delih, na dveh lokacijah. Začetek napada je v petek, 22. julija 2011, ob 15:26 naznanila eksplozija približno 950 kilogramov doma izdelanega eksploziva, skritega v kombiju, ki je bil parkiran v neposredni bližini vladnih stavb v središču Osla. Eksplozija je povzročila smrt 8 ljudi ter jih ranila 209, poškodovala sedež predsednika vlade ter ministrstvo za nafto in energetiko, hkrati pa preusmerila pozornost varnostnih organov ter interventnih služb v Oslo. Napad se je nadaljeval na otoku Utøya, približno 32 kilometrov severozahodno od Osla, kjer je v tistem času potekal poletni tabor podmladka vladajoče Delavske stranke (Stewart 2011; BBC News 2012, 17. april).

Slika 6.1: Potek Breivikovega napada 1

Vir: Prirejeno po BBC News (2012, 17. april).

Ob 16:57 je Anders Breivik, oblečen v policijsko uniformo, zaprosil čolnarja za prevoz na otok, kjer je okrog sebe zbral ljudi, pod pretvezo, da je tam zaradi preiskave v zvezi z bombnim napadom v Oslu. Oborožen s polavtomatsko pištolo ter polavtomatsko puško je nato začel streljati po zbrani mladini ter tako do 18:27, ko se je predal policistom, pobil 69 ljudi, ranil pa 33 (Stewart 2011; BBC News 2012, 17. april).

Slika 6.2: Potek Breivikovega napada 2

Vir: Prirejeno po BBC News (2012, 17. april).

V sledeči analizi bom poskušal s pomočjo rahlo prilagojenih kazalnikov zgodnjega odkrivanja iz prejšnjega poglavja ugotoviti, kakšne so bile dejanske možnosti norveških obveščevalnih služb in policije, da bi pravočasno odkrile Breivikov načrt za napad ter ga preprečile.

6.1 Namen

Če bi po Burtonu (2007) poskušali Breivika opredeliti po motivu, bi ga opredelili kot ideološkega terorista, saj je jasno pokazal svoje radikalne proti-islamistične ter protimultikulturene poglede, ki naj bi bili po njegovih besedah tudi razlog za napad na podmladek

levo usmerjene vladajoče Delavske stranke. Ti naj bi bili namreč predstavniki multikulturnega režima, ki naj bi uničeval Norveško s svojo naklonjenostjo priseljevanju tujcev (Pidd 2012a, 19. odst.). Breivik sicer kaže tudi določene psihične motnje, vendar gre pri samem motivu bolj za izrazito radikalno ideologijo kot pa psihične težave, čeprav bi morda lahko pripomnili, da je včasih meja med tema dvema zelo tanka.

Po poročilu psihologov, ki so ocenili Breivikovo stanje ter zmožnost za sojenje, naj le-ta ne bi imel psihičnih motenj, ki bi bistveno zmanjšale njegovo dojetje posledic dejanja ali pa bistveno vplivale na njegovo odločitev za napad, prav tako pa naj anabolni steroidi, velike količine kofeina ter drugih poživil, ki je jemal pred napadom, ne bi mogli povzročiti psihičnih motenj, bi pa lahko poslabšali morebitne že prej obstoječe motnje. Pri njemu so sicer ugotovili hudo narcistično osebnostno motnjo v kombinaciji s patološkim laganjem, vendar pa so to motnje, ki so sicer verjetno prispevale k njegovi odločitvi, da izvede napad, nikakor pa ne morejo biti ključen razlog (Melle 2013, 17–9).

6.1.1 Gibanje v radikalnih krogih

Breivik je bil med leti 1999 in 2004 član podmladka desno usmerjene Stranke napredka, vendar pa je ta kljub svoji konservativni usmeritvi še vedno precej zmerna (The Worldpost 2011, 23. julij). Samo članstvo v podmladku te stranke je tako v najboljšem primeru izredno šibek in zanemarljiv kazalnik, saj je sama stranka daleč od radikalne, edino kar bi lahko sklepali iz te povezave je, da je konservativne politične usmerjenosti.

Sam Breivik trdi, da naj bi leta 2002 v Londonu postal član Vitezov Templjarjev, to je desno usmerjene proti islamske militantne organizacije, ki pa nima povezave s sicer humanitarno usmerjeno organizacijo Vitezov Templjarjev (WikiLeaks 2011). Med drugimi sodelavci nakazuje tudi na znanega desničarskega blogerja Paula Ray-a, ki naj bi bil celo njegov mentor. Paul Ray, sicer ustanovitelj skrajne desničarske English Defence League, zanika povezave z Breivikom ter obsoja njegovo dejanje, dopušča pa možnost, da je Breivik navdih črpal iz njegovega pisanja. Ray je sicer močno uveljavljen v desničarskih krogih in ima povezave tudi z drugimi radikalnimi osebnostmi, kot so Johnny 'Mad Dog' Adair, bivši vodja Ulster Freedom Fighters ter nemškimi domnevnim vodjem neonacistov Nick Greger-jem, ki naj bi prav tako bil eden od ustanoviteljev Vitezov Templjarjev (Gardham in Orr 2011; Parry 2011). Policijski viri sicer potrjujejo, da je bil leta 2002 Breivik v Londonu, vendar preiskovalci ne

verjamejo v njegovo članstvo in tudi ne v sam obstoj Vitezov Templjarjev v obliki, kakršno opisuje Breivik (Pidd 2012b, odst. 24–6).

Breivik naj bi pred domnevnim sestankom z Vitezi Templjarji obiskal v Liberiji tudi iskanega srbskega vojnega zločinca, po Breivikovih besedah sicer heroja, ki se je boril proti muslimanom. Po nepotrjenih podatkih bi tu lahko šlo za Milorada 'Legijo' Ulemeka, obsojenega za umor srbskega premierja Zorana Đinđića, vendar pa je Ulemekov odvetnik zanikal, da bi prišlo do srečanja med njim in Breivikom. Policijski podatki sicer potrjujejo, da je Breivik tistega leta potoval v Liberijo. Po besedah Breivika pa je bilo Natovo bombardiranje Srbije tudi eden od končnih razlogov za njegovo radikalizacijo, saj je Srbe videl kot plemenite križarje, ki se bojujejo proti muslimanom (Pidd 2012a, odst. 4–5 in 11).

Sam Breivik je tudi trdil, da je imel v preteklosti povezave s kriminalnim podzemljem, natančneje tolpo Beagle Boys, vendar pa je ta te navedbe zanikala in naj bi na njegovo glavo celo razpisala nagrado (VG 2011, 28. julij).

Dejstvo je, da so pri Breiviku očitno bili izraženi kazalniki gibanja v radikalnih krogih, vendar pa je nobeden od teh primerov ni prišel do obveščevalnih služb. Kar se tiče Vitezov Templjarjev ter srečanja v Liberiji preiskovalci celo močno dvomijo v resničnost tega, saj je videti bolj, kot da se želi Breivik lažno prikazati pomembnejšega kot v resnici je. Samo potovanje v Liberijo leta 2002 bi morda lahko vzbudilo pozornost obveščevalnih služb, saj je tam takrat ravno potekala državljanska vojna, vendar pa je Breivik to izrabil kot krinko, da v državo prihaja zaradi humanitarnih namenov.

6.1.2 Radikalne izjave in obnašanje

Po besedah tedanje direktorice PST, Janne Kristiansen, se je Breivik namerno izogibal kakršnimkoli nasilnim izjavam na spletu, prav tako pa ni bil del ekstremističnih omrežij, je do napada živel na videz povsem v skladu z zakoni in se je na splošno namerno trudil, da ne bi na kakršenkoli način vzbudil pozornosti oblasti (Slack 2011).

Breivik naj bi sicer redno objavljajal na nekaterih fundamentalnih katoliških spletnih portalih, vendar pa očitno tu, sodeč po izjavi direktorice PST, ni šlo za izražanje radikalnih stališč, kot so to sprva poročali mediji. Prav tako je Breivik menda v zasebnem življenju občasno izrazil proti islamska nagnjenja, vendar pa ta očitno niso bila dovolj radikalna, oziroma tega ni počel dovolj pogosto, da bi vzbudil pozornost varnostnih služb.

Njegov 1500 stranski manifest z naslovom 2083 – Evropska deklaracija neodvisnosti (Breivik 2011), ki ga je razposlal na izbrano število elektronskih naslov približno 90 minut pred samim napadom, je verjetno najbolj tipičen primer radikalne izjave, saj je v njem jasno obrazložil svoja radikalna proti islamska nagnjenja ter tudi podrobno opisal svoje priprave na napad. Žal je bilo teh 90 minut premalo, da bi bilo v njih možno v celoti potrditi resnost njegove namere, še težje oziroma v praksi nemogoče pa bi ga bilo v tem času izslediti in ustaviti.

Dejstvo je, da je očitno Breivik dobro vedel, da se mora, če želi, da varnostne službe nanj ne postanejo pozorne ter da njegov načrt uspe, izogibati kakršnimkoli nasilnim in radikalnim izjavam. Točno to je opisal tudi v svojem manifestu, ki je tako postal za preiskovalce tega napada pomemben vir informacij in je nudil izvrsten vpogled v Breivikovo razmišljanje, čeprav žal prepozno.

6.2 Zmožnost

Pridobivanje znanj in opreme za izvedbo napada je po navadi šibka točka teroristov samotarjev, saj je to zelo specifičen nabor znanj ter opreme, ki jih je potrebno pridobiti, zato so redko komu na voljo že od samega začetka, prav tako pa je dostop do njih pogosto omejen in nadzorovan. Skupina si lahko tako pomaga s tem, da ima več članov z različnimi veščinami in različnimi ozadji, ki se med seboj dopolnjujejo, terorist samotar pa se mora vsega priučiti sam.

Po Burtonu in Stewartu (2008) je uporaba eksplozivnih sredstev med teroristi samotarji dokaj redka, saj zahteva neprimerno več znanja ter opreme, kot druge oblike napadov, kot so na primer strelski pohodi in umori. Breivik je tu tako z bombnim delom napada izjema, še posebej če upoštevamo, da ni imel vojaškega ali pa rudarskega ozadja, oziroma kakršnegakoli predhodnega znanja o delu z razstrelivi.

6.2.1 Pridobivanje znanja in veščin

Znanja o ravnanju z eksplozivi ter za izdelavo samega eksploziva naj bi Breivik našel na spletu, kar je povsem mogoče, saj so načrti za izdelavo eksploziva ANFO (mešanica amonijevega nitrata in kurilnega olja), kakršnega je uporabil tudi on, zelo razširjeni in tudi sama izdelava naj ne bi bila preveč zahtevna. Prav tako je zbiral druge priročnike in datoteke s

področja gverilskega bojevanja ter tudi Al Kaidine priročnike, katere je prebiral s pomočjo prevajalnika Google Translate (Meland in Brustad 2011; Pidd 2012b).

Dejstvo je, da je tovrstna literatura na spletu zelo razširjena in popularna, kljub vsemu pa je morda rahlo nenavadno, da s tem ni vzbudil zanimanja varnostnih služb. Najbolj očitna razloga za to bi verjetno bila, po eni strani njegova previdnost in podkovanost v uporabi informacijske tehnologije (npr. uporaba programske opreme za varovanje zasebnosti na spletu), ki ju je pokazal tudi sicer tekom njegovih priprav, po drugi pa, da norveške varnostne službe do tedaj očitno niso zmogle nadzirati tovrstne literature na spletu, kar tudi niti ni tako presenetljivo.

V streljanju se je Breivik izuril tekom njegovega članstva v strelskem klubu v Oslu (bil je registriran kot športni strelec) in sicer med leti 2005 in 2007 ter po letu 2010. V tem času naj bi se udeležil 13 organiziranih treningov ter tudi enega tekmovanja (Cooper in Sanchez 2011).

Po njegovih trditvah naj bi streljanje vadil tudi s pomočjo igranja video iger, kar pa sam dvomim, da je dejansko bistveno prispevalo k njegovi strelski usposobljenosti. Tako članstvo v strelskem klubu kot tudi igranje video iger pa samo po sebi seveda ne bi moglo vzbuditi pozornosti služb, oziroma je dosti prešibek signal, da bi lahko upravičeno pričakovali, da se bo zabeležil.

Morda najbolj zanimive od vseh navedb, ki bi sodile v to kategorijo, so navedbe Mihaila Rashetnikawa, domnevnega vodje Stranke beloruskih patriotov, ki je trdil, da ima zanesljive informacije iz varnostno policijskih virov, da se je Breivik v Belorusiji uril v vojaškem oporišču, kar so preiskovale tudi norveške oblasti. Breivik naj bi bil v Belorusiji večkrat, nekajkrat z lažnim potnim listom, njegovo tajno ime pa naj bi bilo Viking. Oblasti so potrdile, da je Breivik pomladi leta 2005 res bil v Belorusiji, vendar pa naj bi po kasnejših ugotovitvah tam obiskal žensko, katero je spoznal preko spleta, govornice o vojaškem usposabljanju pa niso bile nikdar potrjene (The New Zeal 2011, 2. avgust; Taras 2012).

Ta navedba je glede na zelo omejene in skrivnostne vire ter vsebino navedbe verjetno lažna, vendar pa nisem našel trditve, da bi bila kdaj povsem zavrnjena. Če bi bila ta novica resnična, bi to dalo celotnemu napadu bistveno drugačno in večjo razsežnost, prav tako pa bi bil to ogromen spodrseljaj s strani norveških obveščevalnih služb.

6.2.2 Razkazovanje zmožnosti

Z izjemo fotografij, na katerih pozira s svojim orožjem in v templjarski uniformi, ki jo je izdelal sam, ter seveda manifesta, katerega je objavil šele tik pred samim dejanjem, pri Breiviku ne moremo najti tipičnih primerov iz te kategorije, saj je bil glede skrivanja priprav izredno previden in se je, vsaj v zadnjih letih priprav, načrtno izogibal vzbujanju pozornosti. Zanimivo je, da tudi sam (Breivik 2011, 1067) vse potencialne somišljenike v svojem manifestu opozarja na pazljivost pri razkazovanju fotografij z orožjem ali simboli, da ne bi zaradi njih pritegnili pozornosti oblasti.

6.2.3 Pridobitev materiala

Kot kaže, je Breivik v pridobitev materiala vložil ogromno energije in domiselnosti, saj je za to, da bi upravičil nakup sestavin za razstrelivo, leta 2009 ustanovil podjetje Breivik Geofarm ter 10. aprila 2011 najel tudi kmetijo, sam eksploziv pa je testiral na osamljeni lokaciji v nevihti, tako da bi morebitni mimoidoči zvok eksplozije zamenjali za grom. Trgovina Felleskjøpet, kjer je 27. aprila 2011 naročil kar 6 ton gnojila, zaradi podjetja in kmetije sploh ni imela razloga, da bi podvomila o legitimnosti nakupa, in je policijo na nakup opozorila šele, ko so Breivika pokazali kot glavnega osumljenca za napad (The Worldpost 2011, 23. julij; Meland in Brustad 2011; Breivik 2011, 1453–71).

Marca 2010 je bila PST obveščena s strani carine, da je Breivik na Poljskem naročil aluminijev prah, ki je ena od ključnih sestavin za izdelavo ANFO razstreliva, vendar naj bi šlo takrat le za nakup v vrednosti 15 evrov, Breivik pa je prodajalcu izjavil, da potrebuje prah za zaščito trupa svojega čolna. Ker je bil videti razlog legitimen, Breivik pa ni bil registriran kot zanimiva oseba, je PST zadevo hkrati še s 50 ali 60 drugimi podobnimi primeri obravnavala kot povsem rutinsko in je ni preverjala dalje. Breivik naj bi sicer že pred tem od Poljskega podjetja Keten Chemicals v decembru 2010 opravil dva nakupa (Meo in Bingham 2011; Meland in Svarstad 2011). Prek spleta je kupil tudi gorivo za letalske modele, katerega naj bi prav tako uporabil pri izdelavi eksploziva (Vika in drugi 2011).

Breivik je sprva nameraval izdelati več eksploziva, vendar mu je sama izdelava vzela preveč časa, prav tako pa naj bi mu začelo primanjkovati denarja. Tako je 950 kilogramov eksploziva na mesto napada dostavil z dostavnim vozilom Volkswagen Crafter, ki ga je najel nekaj dni prej, prav tako pa je najel vozilo Fiat Doblo, s katerim se je odpravil do otoka Utøya.

Samo orožje uporabljeno v napadu, to je polavtomatsko pištolo Glock 17, kalibra 9x19 mm, ter polavtomatsko puško Ruger Mini-14, kalibra 5,56x45 mm, je Breivik posedoval povsem legalno od zime 2010, bil je namreč športni strellec, prav tako pa je od leta 2003 legalno posedoval šibrenico, ki je v napadu ni uporabil, našli pa so jo na zadnjem sedežu avtomobila, s katerim se je pripeljal do otoka (Kristiansen in drugi 2011a).

Tudi pri nakupu streliva je bil Breivik previden, saj ga je kupil večje količine, vendar v več manjših nakupih, zato da ne bi vzbudil neželene pozornosti (Kristiansen in drugi 2011b).

Orožje je Breivik sprva nameraval kupiti na Češkem, saj je verjel, da je tam kriminalni raj za nakup nelegalnega orožja, in se je tja avgusta 2010 tudi odpravil z izvotljenimi sedeži svojega vozila, z namenom, da bi tja na poti nazaj skrnil kupljeno orožje. Na Češkem mu ni uspelo navezati stika s prodajalci orožja, nad čimer je bil precej razočaran, je pa dal tam natisniti policijske oznake, katere je pri napadu nalepil na svojo uniformo, da bi s tem zavedel žrtve. Plačal je v gotovini, saj ni želel pustiti morebitne sledi (Skille in Sætre 2011).

Uniformo, ki je bila na prvi pogled podobna policijski ter na katero je kasneje nalepil oznake policije, je kupil prek spleta, prav tako pa tudi dodatke za svojo puško, neprebojni jopič ter čelado z vizirjem, ki jo je nosil v prvem delu napada, pred strelskim pohodom pa jo je pustil v vozilu, saj je bila baje pretežka. Tovrstno opremo je izredno lahko kupiti prek spleta, prav tako pa je zelo razširjena, saj jo kupujejo tako športni strelci kot tudi vsi, ki se ukvarjajo z airsoftom, paintballom in podobnimi športi in ne nazadnje seveda tudi uslužbenci varnostnih organov, ki si opremo pogosto kupujejo sami.

7 SKLEP

Dejstvo je, da samotarski terorizem predstavlja velik izziv modernim obveščevalno varnostnim službam ter je resna grožnja varnosti sodobne družbe, obenem pa je sodeč po zbranih podatkih, ne samo da v porastu, temveč je hkrati postal tudi najbolj priljubljena strategija klasičnih organiziranih terorističnih skupin, ki ga posledično poskušajo tudi čim bolj uveljaviti med svojimi simpatizerji ter jim nuditi vso možno podporo. Žal tolažba, da je, zaradi manjše količine sredstev in veččin, ki so na voljo posamezniku, velik del samotarskih napadov, kljub temu da jih je sicer dosti težje preprečiti kot klasične napade, neuspešen ali pa

ima vsaj manjše posledice od klasičnih napadov, precej slaba, saj primeri, kot je bil Breivikov napad, dokazujejo, da so lahko tovrstni napadi prav tako smrtonosni in učinkoviti.

Breivik je bil eden izmed do sedaj daleč najbolj uspešnih teroristov samotarjev, saj je spričo svoje natančnosti, potrpežljivosti ter očitno dokaj visoke stopnje inteligence uspel minimalizirati svoje sledi ter aktivno zmanjšati možnosti, da ga varnostne službe pravočasno odkrijejo. Kljub temu je tekom priprav na svoj napad za seboj puščal vrsto sledi, čemur se kljub svoji izjemni previdnosti ni mogel izogniti. Vprašanje je, ali so bile te sledi dovolj močne in jih je bilo dovolj, da bi lahko upravičeno pričakovali od norveških varnostnih služb, da jih pravočasno odkrijejo. Komisija 22. junij, ki je bila ustanovljena ravno z namenom ocenitve delovanja policije tekom napada ter varnostnih služb v času priprav na napad je v svojem skoraj 500 stranskem poročilu ugotovila, da norveška varnostna služba Politiets sikkerhetstjeneste (PST) ni dobro opravila svojega dela in da bi lahko storila več za odkritje Breivika, ter je priporočila dodelitev dodatnih sredstev PST za izboljšanje njihovih zmožnosti za pravočasno odkrivanje tovrstnih napadov.

Sam menim, da je PST sicer res spregledala več šibkih kazalnikov, vendar pa ji to, v vsej poplavi podatkov, ki jih dnevno prejme in obdela tovrstna služba, težko očitamo. Dejstvo je, da je šlo v primeru Breivik zgolj za nekaj spregledanih kazalnikov, kakršnih sem prepričan, da je še mnogo, vendar pa je v tem primeru prišlo do tega, da se je spregledal ravno napačen subjekt. V taki množici podatkov je s še tako dodelano programsko opremo nemogoče imeti popoln sistem nadzora in obdelave, pa četudi bi povsem zanemarili vprašljivo etičnost in dopustnost popolnega zbiranja podatkov. Dejstvo je tudi, da gre pri vsem skupaj zgolj za filtriranje podatkov ter zmanjševanje verjetnosti tega, da bi spregledali kak ključen podatek, noben filter pa ni popoln in ne zajame vsega, prav tako pa verjetnost napak nikdar ne more biti nična. Z vlaganjem v opremo, učenjem iz izkušenj ter usposabljanjem kadra lahko sicer zmanjšamo možnost ponovitve tovrstnega napada, povsem pa je žal ne moremo odpraviti.

Zaradi naraščajočega trenda samotarskih terorističnih napadov ter hkratne finančne in kadrovske podhranjenosti, ki, kot posledica varčevalnih ukrepov tekom zadnjih nekaj let, pesti večino varnostnih organov, se žal postavlja vprašanje, v kakšni meri se je večina tovrstnih organov sploh sposobna spoprijeti s to grožnjo. Varnost je žal področje, ki je vse prehitro prvo podvrženo varčevanju, hkrati pa se od varnostnih organov še vedno pričakuje, da ne zgolj, da se bodo še naprej enako uspešno spopadali s starimi oblikami groženj, temveč da bodo hkrati sposobni preprečevati tudi vedno nove oblike le-teh.

Ko pogledamo Breivika in pomislimo koliko truda, znanja in natančnosti je vložil tekom let načrtovanja, tako v pripravo samega napada kot tudi za raziskovanje in pisanje njegovega manifesta, ne moremo mimo hipotetičnega vprašanja, koliko bi lahko v drugačnih okoliščinah taka oseba pripomogla k blagostanju družbe, namesto vseh življenj in škode, ki jo je terjal njegov napad. Bi bilo morda možno ta napad preprečiti že davno preden se mu je zanj sploh porodila prva ideja? Pogosto izrečena misel je namreč, da je optimalna rešitev za problematiko ne samo terorizma, temveč tudi vseh drugih oblik konfliktov, odprava razlogov za konflikt. Žal sam menim, da to v praksi nikdar ne bo mogoče, saj je po eni strani število razlogov preveliko in so preveč kompleksni, da bi jih lahko povsem odpravili, ne da bi s tem hkrati celo ustvarili nove, po drugi strani pa bomo ljudje vedno našli razloge za trenja, naj gre za osebne ambicije, želje po materialni prevladi ali pa ideološko verske razloge. Kljub vsej izgubi življenj in gorja, ki sta posledica konflikta, se lahko tolažimo s tem, da je bil obenem skozi človeško zgodovino konflikt tudi eden ključnih gonil za razvoj človeške družbe in je bil razlog za prenekatero odkritje, ki je prineslo veliko dobrobit družbi tudi v času miru. Terorizem bo, tako kot tudi nasilje, žal verjetno vedno ostal del človeške družbe ter se bo z njenim razvojem in novimi tehničnimi dosežki hkrati razvijal tudi sam, zato je edino, kar nam kot družbi preostane, to, da nikdar ne dopustimo, da bi varnostni organi zaostali v svojem razvoju in boju proti terorizmu, za kar pa so potrebna tako materialna sredstva kot tudi ustrezno znanje, načrtovanje in nenehen razvoj stroke.

8 LITERATURA

1. Andrews, John. 2009. Case Study: The Lone Wolf Killer. *The Counter Terrorist* (avg/sept): 6–12.
2. Bakker, Edwin in Beatrice de Graaf. 2011. Preventing lone wolf terrorism: Some CT approaches addressed. *Perspectives on Terrorism* 5 (5–6): 43–50.
3. Bates, Rodger A. 2012. Dancing with wolves: Today's lone wolf terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology* 4 (1). Dostopno prek: <http://digitalcommons.kennesaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1023&context=jpps> (25. september 2016).
4. BBC News. 2012. *Timeline: How Norway's terror attacks unfolded*, 17. april. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/news/world-europe-14260297> (25. september 2016).
5. Breivik, Anders Behring. 2011. *2083: A European declaration of independence*. Dostopno prek: https://fas.org/programs/tap/_docs/2083_-_A_European_Declaration_of_Independence.pdf (25. september 2016).
6. Brynielsson, Joel, Andreas Horndahl, Fredrik Johansson, Lisa Kaati, Christian Mårtenson, in Pontus Svenson. 2013. Harvesting and analysis of weak signals for detecting lone wolf terrorists. *Security Informatics* 2 (11). Dostopno prek: <http://security-informatics.springeropen.com/articles/10.1186/2190-8532-2-11> (25. september 2016).
7. Burton, Fred. 2007. The Challenge of the Lone Wolf. *STRATFOR Security Weekly*, 30. maj. Dostopno prek: http://www.stratfor.com/challenge_lone_wolf (25. september 2016).
8. --- in Scott Stewart. 2008. The 'Lone Wolf' Disconnect. *STRATFOR Security Weekly*, 30. januar. Dostopno prek: http://www.stratfor.com/weekly/lone_wolf_disconnect (25. september 2016).
9. Cooper, Johnny in Raf Sanchez. 2011. Norway shootings: July 28 as it happened. *The Telegraph*, 28. julij. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/>

- europe/norway/8669706/Norway-shooting-July-28-as-it-happened.html (25. september 2016).
10. Corner, Emily in Paul Gill. 2015. A false dichotomy? Mental illness and lone-actor terrorism. *Law and Human Behavior* 39 (1): 23–34.
  11. Europol. 2012. *European Union Terrorism Situation And Trend Report (TE-SAT) 2012*. Dostopno prek: <https://www.europol.europa.eu/content/publication/te-sat-2012-eu-terrorism-situation-and-trend-report-1569> (25. september 2016).
  12. --- 2016. *European Union Terrorism Situation And Trend Report (TE-SAT) 2016*. Dostopno prek: <https://www.europol.europa.eu/content/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016> (25. september 2016).
  13. Federal Bureau of Investigation. 2015. *The Oklahoma City Bombing 20 Years Later*. Dostopno prek: <https://www.fbi.gov/news/stories/oklahoma-city-bombing-20-years-later> (25. september 2016).
  14. Gardham, Duncan in James Orr. 2011. Oslo attacks: EDL member Paul Ray admits he may have been Anders Breivik's inspiration. *The Telegraph*, 29. julij. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/8669670/Oslo-attacks-EDL-member-Paul-Ray-admits-he-may-have-been-Anders-Breiviks-inspiration.html> (25. september 2016).
  15. Gartenstein-Ross, Daveed in Nathaniel Barr. 2016. The Myth of Lone-Wolf Terrorism - The Attacks in Europe and Digital Extremism. *Foreign Affairs*, 26. julij. Dostopno prek: <https://www.foreignaffairs.com/articles/western-europe/2016-07-26/myth-lone-wolf-terrorism> (25. september 2016).
  16. Gill, Paul, John Horgan in Paige Deckert. 2014. Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of forensic sciences* 59 (2): 425–35.
  17. Institute for Economics & Peace. 2015. *Global Terrorism Index 2015*. Dostopno prek: <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2015/11/Global-Terrorism-Index-2015.pdf> (25. september 2016).

18. Kristiansen, Arnhild Aass, Espen Sandli, Sindre Granly Meldal, Hans-Martin Thømt Ruud in Line Brustad. 2011a. Breivik drepte med "Tors hammer" og "Odins spyd". *Dagbladet*, 18. november. Dostopno prek: http://www.dagbladet.no/2011/11/18/nyheter/innenriks/terror/terrorangrepet/anders_behring_breivik/19058122/ (25. september 2016).
19. --- 2011b. Slik var Behring Breivik kledd for å drepe. *Dagbladet*, 20. november. Dostopno prek: http://www.dagbladet.no/2011/11/20/nyheter/innenriks/terror/terrorangrepet/anders_behring_breivik/19084856/ (25. september 2016).
20. Lewis, Mark. 2012. Anders Behring Breivik could have been halted – report. *The Guardian*, 13. avgust. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2012/aug/13/anders-behring-breivik-attacks-halted-report> (25. september 2016).
21. McCauley, Clark in Sophia Moskalenko. 2008. Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence* 20 (3): 415–33.
22. Meland, Astrid in Asbjørn Svarstad. 2011. Leverte 15 meter lang lunte til Breivik. *Dagbladet*, 24. avgust. Dostopno prek: http://www.dagbladet.no/2011/08/23/nyheter/anders_behring_breivik/innenriks/terror_i_oslo/17789076/ (25. september 2016).
23. Meland, Astrid in Line Brustad. 2011. Slik ble han terrorist på billigsalg. *Dagbladet*, 1. september. Dostopno prek: http://www.dagbladet.no/2011/09/01/nyheter/behring_breivik_utoya/innenriks/terror_i_oslo/17833500/ (25. september 2016).
24. Melle, Ingrid. 2013. The Breivik case and what psychiatrists can learn from it. *World Psychiatry* 12 (1): 16–21.
25. Meo, Nick in John Bingham. 2011. Norway killer: Anders Behring Breivik came to attention of intelligence services in March. *The Telegraph*, 25. julij. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/norway/8661084/Norway-killer-Anders-Behring-Breivik-came-to-attention-of-intelligence-services-in-March.html> (25. september 2016).
26. NSCITF - Georgetown National Security Critical Issue Task Force. 2015. *Report: Lone Wolf Terrorism*. Dostopno prek: <http://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2015/08/NCITF-Final-Paper.pdf> (25. september 2016).

27. Pantucci, Raffaello. 2011. *A typology of lone wolves: Preliminary analysis of lone Islamist terrorists*. Dostopno prek: http://icsr.info/wp-content/uploads/2012/10/1302002992ICSRPaper_ATypologyofLoneWolves_Pantucci.pdf (25. september 2016).
28. Parry, Ryan. 2011. Norway massacre: Anders Breivik's alleged British mentor brands killer "pure evil". *Mirror*, 30. julij. Dostopno prek: <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/norway-massacre-anders-breiviks-alleged-144764> (25. september 2016).
29. Pidd, Helen. 2012a. Anders Behring Breivik attacks inspired by Serbian nationalists, court hears. *The Guardian*, 18. april. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2012/apr/18/anders-behring-breivik-serb-nationalists> (25. september 2016).
30. --- 2012b. Anders Behring Breivik spent years training and plotting for massacre. *The Guardian*, 24. avgust. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2012/aug/24/anders-behring-breivik-profile-oslo> (25. september 2016).
31. Politiets Efterretningstjenestes. Center for Terroranalyse. 2011. *The threat from solo terrorism and lone wolf terrorism*, 5. april. Dostopno prek: https://www.pet.dk/~media/Engelsk/the_threat_from_solo_terrorism_and_lone_wolf_terrorism_-_engelsk_version_pdf.ashx (25. september 2016).
32. Shone, Alex. 2010. Countering lone wolf terrorism: sustaining the CONTEST vision. *Henry Jackson Society*, 17. maj. Dostopno prek: <http://henryjacksonsociety.org/2010/05/17/countering-lone-wolf-terrorism-sustaining-the-contest-vision/> (25. september 2016).
33. Sinai, Joshua. 2008. How to define terrorism. *Perspectives on Terrorism* 2 (4): 9–11.
34. Skille, Øyvind Bye in Jonas Sætre. 2011. Slik skaffet han politiuniformen. *NRK*, 24. julij. Dostopno prek: <https://www.nrk.no/norge/slik-skaffet-han-politiuniformen-1.7725557> (25. september 2016).
35. Slack, Chris. 2011. Anders Breivik 'was on Norwegian secret service watchlist' after buying chemical haul from Polish retailer. *Daily Mail Online*, 26. julij. Dostopno prek: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2018646/Norway-shooting-Anders-Behring-Breivik-secret-service-watchlist.html> (25. september 2016).

36. Spaaij, Ramon. 2010. The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. *Studies in Conflict and Terrorism* 33 (9): 854–870.
37. Stewart, Scott. 2011. Norway: Lessons from a Successful Lone Wolf Attacker. *STRATFOR Security Weekly*, 28. julij. Dostopno prek: <http://www.stratfor.com/weekly/20110727-norway-lessons-successful-lone-wolf-attacker> (25. september 2016).
38. Svet Evropske unije. 2002. *Okvirni sklep o boju proti terorizmu*, 2002/475/PNZ. Sprejet 13. junija. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN> (25. september 2016).
39. Taras, Anton. 2012. Norwegian police are investigating whether Breivik received any paramilitary training in Belarus, spokesman says. *Naviny.by*, 10. januar. Dostopno prek: http://naviny.by/en/rubrics/english/2012/01/10/ic_articles_259_176451 (25. september 2016).
40. Teich, Sarah. 2013. *Trends and Developments in Lone Wolf Terrorism in the Western World. An Analysis of Terrorist Attacks and Attempted Attacks by Islamic Extremists*. International Institute for Counter-Terrorism. Dostopno prek: http://www.ctcitraining.org/docs/LoneWolf_SarahTeich2013.pdf (25. september 2016).
41. The New Zeal. 2011. *Did Norwegian Mass Murderer Anders Breivik Undergo Military Training in Belarus?*, 2. avgust. Dostopno prek: <http://www.trevorloudon.com/2011/08/did-norwegian-mass-murderer-anders-breivik-undergo-military-training-in-belarus/> (25. september 2016).
42. The Worldpost. 2011. *Oslo Norway Bombing: Suspect Anders Behring Breivik Bought Tons Of Fertilizer, Wrote Manifesto*, 23. julij. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/2011/07/23/oslo-bombing-anders-behring-brelvik-norwegian-suspect-fertilizer_n_907697.html (25. september 2016).
43. Turrettini, Unni. 2016. Was The Munich Shooter A Lone Wolf Terrorist Or A Suicidal Rampage Killer? *The Worldpost*, 25. julij. Dostopno prek: http://www.huffingtonpost.com/entry/was-the-munich-shooter-a-lone-wolf-terrorist-or-a_us_5795dc42e4b0b3e2427caec9 (25. september 2016).

44. Varnostni svet Združenih narodov. 2004. *Resolucija 1566*, S/RES/1566 (2004). Dostopno prek: <http://i.cfr.org/content/publications/attachments/SC1566.pdf> (25. september 2016).
45. VG. 2011. *B-gjengen: Prislapp på Breiviks hode*, 28.julij. Dostopno prek: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/artikkel.php?artid=10080933> (25. september 2016).
46. Vika, Marianne, Erlend Skevik in Jarle Grivi Brenna. 2011. Kjøpte flybensin til bombe på nettet. *VG*, 28. julij. Dostopno prek: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/artikkel.php?artid=10080945> (25. september 2016).
47. Weimann, Gabriel. 2012. Lone Wolves in Cyberspace. *Journal of Terrorism Research* 3 (2): 75–90.
48. WikiLeaks. 2011. *Re: From Stratfor: Breivik and possible Knights Templar connection*, 26. julij. Dostopno prek: <https://search.wikileaks.org/gifiles/emailid/1550746> (25. september 2016).